

ΟΙ ΔΙΔΥΜΟΠΟΙΗΣΕΙΣ, ΤΟ ΖΕΙΜΠΕΚΙΚΟ ΚΑΙ Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΜΥΘΙΚΗΣ

ΕΛΛΑΔΑΣ

Σε ένα μεγάλο βαθμό ο εθνικισμός στην Κύπρο κτίστηκε ιστορικά πάνω σε ένα χάσμα (το οποίο συχνά κάλυπτε και μια αντίφαση) ανάμεσα σε μια μυθο/κοινωνική φαντασίωση και την αντικειμενική πραγματικότητα. Αυτή η αντίφαση/χάσμα ανάμεσα στην φαντασίωση και στην πραγματικότητα πριν από δεκαετίες θα μπορούσε, ίσως, να ερμηνευτεί στα πλαίσια των διαδικασιών του εκμοντερνισμού. Υπάρχει όμως και μια άλλη διάσταση σε αυτό το χάσμα/αντίφαση – μια διάσταση που τείνει να γίνει η κυρίαρχη τις τελευταίες δεκαετίες: το χάσμα ανάμεσα στην φαντασίωση και την πραγματικότητα φαίνεται να συντηρείται έντεχνα από διάφορες ομάδες εξουσίας ή ιδεολογικό-πολιτικούς χώρους, όχι γιατί ζουν πραγματικά πλέον καμιά αντίφαση, αλλά γιατί με τον εθνικισμό και τις αντιφάσεις του καλύπτουν ιδεολογικά την δική τους διεκδίκηση/μονοπώληση της εξουσίας, τόσο πολιτικά όσο και πολιτιστικά. Και αυτή η εθνικιστική ιδεολογικοποίηση της εξουσίας χρειάζεται βέβαια κάποιους «εχθρούς», τους οποίους να αφορίζει, για να νομιμοποιούνται (μέσα από αυτόν το φαντασιακό αγώνα) οι εθνικιστικές ελίτ – όσοι, δηλαδή, έχουν κάμει τον εθνικισμό επάγγελμα για να βγάλουν πολιτική υπεραξία σε κομματικά και κυβερνητικά γραφεία ή στα ΜΜΕ.

Οι σχετικά πρόσφατες εθνικιστικές υστερίες για το «ζεϊμπέκικο» του Γ. Παπανδρέου και πιο πρόσφατα για τις διδυμοποιήσεις ελληνικών και τουρκικών πόλεων (με μια ανήκουστης χυδαιότητας επίθεση ενάντια στον δήμαρχο του Άγιου Νικολάου Κρήτης), εξυπηρετούν προφανώς διάφορα συμφέροντα αλλά έχουν και κάτι το ιδιαίζον που αξίζει να σχολιαστεί – οι τετριμμένες εθνικιστικές υστερίες δεν στέφονται πια μόνο ενάντια σε κύπριους αλλά έχουν επεκταθεί και στον ελληνικό χώρο.

Θα ήταν χρήσιμο να βάλουμε αυτήν την εθνικιστική αντίδραση σε ένα ιστορικό πλαίσιο. Οι σημερινές αντιδράσεις δεν αποτελούν κάτι το νεοφανές. Έχουμε ζήσει, την τελευταία δεκαετία, πανομοιότυπες αντιδράσεις (και στην φρασεολογία και στους φορείς που τις εκφράζουν) για το πανεπιστήμιο, την επαναπροσέγγιση και μια σειρά άλλων θεμάτων. Ο νέο-εθνικισμός εμφανίστηκε δυναμικά στις αρχές της δεκαετίας του 90 και όταν το 1993 εκλέγηκε πρόεδρος ο Γλαύκος Κληρίδης, ξέσπασε στο κέντρο του πολιτικού λόγου.

Ε

Μεσολάβησε το 1996 με την Δερύνεια και είχαμε όλο τον χρόνο να θαυμάσουμε την «γενναιότητα» και των πρωινών εκφωνητών και των «σιδερόφρακτων» βουλευτών . Στη Δερύνεια σκοτώθηκαν 2 ανώνυμοι νέοι και κανένας από τους μεγάλους «στρατηγούς» και «ανυπότακτους εθνικόφρονες» δεν έπαθε τίποτα. Ήταν πολύ μακριά από την τραγωδία – όπως είναι συνήθως άλλωστε οι επαγγελματίες εθνικιστές οι οποίοι πουλούν αγώνα και κατασκευάζουν ήρωες από τον θάνατο των άλλων. Μετά μεσολάβησε το φιάσκο των S-300 και ακολούθησαν οι προεδρικές εκλογές του 98. Η εθnikοφροσύνη ψήφισε τον Γλαύκο Κληρίδη, με όλους τους μέχρι τότε συμβιβασμούς του. Και όχι μόνον τον ψήφισαν και πανηγύρισαν με τις ελληνικές σημαίες (σαν μια εθνεγερσία- διότι προφανώς οι αντίπαλοι ήταν εθνικά ύποπτοι) αλλά ήταν και σαφές ότι εκείνη η εκλογή έγινε με τις ευλογίες της αμερικανικής πρεσβείας όπως και του ΠΑΣΟΚ (εξ' ου και το «ευχαριστώ Άκη» της νύχτας των εκλογών). Ζούμε τους συνηθισμένους ψευτοπαλληκαρισμούς της «βιομηχανίας παραγωγής και διαφύλαξης του εθνικού φρονήματος» . Το θλιβερό είναι ότι παρά τις αποκαλύψεις για την απαράδεκτη εκμετάλλευση του θέματος των αγνοουμένων για τόσα χρόνια, εξακολουθούμε να ανεχόμαστε αυτούς τους πατριδοκάπηλους που μέχρι πέρσι «ανακάλυπταν»/κατασκεύαζαν ειδήσεις, δηλαδή, χωρίς ντροπή, για δήθεν ζωντανούς αγνοούμενους στην Τουρκία, και χρησιμοποιούσαν τους συγγενείς των αγνοουμένων για να παράγουν φτηνούς συναισθηματισμούς και εθνικιστικές υστερίες.

Αν είναι κάτι που αξίζει να σχολιάσει κάποιος, είναι η ειρωνική αντιστροφή που σημειώσαμε πιο πάνω όπου οι γαλανόλευκοι αστυνομικοί της συνείδησης στην Κύπρο φαίνεται να αποφάσισαν να επεκτείνουν τη δικαιοδοσία τους και στην ελληνική επικράτεια. Σε αυτήν την αντιπαράθεση κυπρίων και ελλήνων, όπου οι πρώτοι μοιράζουν πιστοποιητικά ελληνικότητας στους δεύτερους, ίσως να βρίσκεται ένα κομβικό σημείο στις σχέσεις των δύο κοινωνιών – αλλά είναι και μια αποκαλυπτική στιγμή για τον τρόπο που οικοδομείται και χρησιμοποιείται ο εθνικισμός στην Κύπρο. Το φαινόμενο είναι αποκαλυπτικό της βαθύτερης αυταπάτης πάνω στην οποία οι εθνικιστές χτίζουν την αντίφαση πραγματικότητας και φαντασίωσης. Όταν κάποτε οι εθνικόφρονες επετέθησαν και στον Μ. Θεοδωράκη για τις απόψεις του για την ελληνοτουρκική προσέγγιση, ο έλληνας μουσικοσυνθέτης απάντησε με μια πρόκληση: θύμισε στους εθνικόφρονες

επικριτές του, τους αγώνες και τις δοκιμασίες του ίδιου και της οικογένειάς του ενάντια στους τούρκους, τους γερμανούς, τους εγγλέζους, τους αμερικανούς. Άλλοι ήταν που την στιγμή των αγώνων έψαχναν για βολέματα, παρατήρησε ο Θεοδωράκης. Αυτοί που ανεμίζουν με πάθος την γαλανόλευκη εδώ στην Κύπρο δεν είναι ακριβώς οι ίδιοι που δείχνουν ή έδειξαν ιστορικά και την μεγαλύτερη ευαισθησία στην ιστορία και τους αγώνες του ελληνικού λαού. Η Ελλάδα την οποία αγαπούν, υποτίθεται, οι εθνικόφρονες είναι προφανώς μια μυθική χώρα και σίγουρα δεν ταυτίζεται, παρά μόνο ευκαιριακά, με την κοινωνία που κατοικεί σήμερα στο γεωγραφικό χώρο που καλύπτει το σημερινό ελληνικό κράτος... Η Ελλάδα την οποία οραματίζονται και υποστηρίζουν οι εθνικόφρονες μας δεν είναι μια πραγματική κοινωνία με πλούσιους και φτωχούς, με δεξιούς και αριστερούς, με «περιστέρια» και «γεράκια» όσον αφορά την εξωτερική πολιτική – και ιδιαίτερα δεν είναι μια χώρα που δημιουργήθηκε μέσα από συγκεκριμένες γεωπολιτικές συγκυρίες τον 19^ο αιώνα και έχει μια ιστορική πολιτική και πολιτιστική κληρονομιά που την κάνουν μια μικρή βαλκανική χώρα της Ευρώπης. Η Ελλάδα που προωθούν και καταναλώνουν οι εθνικόφρονες στην Κύπρο είναι στην καλύτερη των περιπτώσεων μια μυθική χώρα, και στην πιο ρεαλιστική της εκδοχή, ένα είδος προς κατανάλωση το οποίο όμως (όπως κάθε εμπόρευμα άλλωστε) δεν πρέπει να έχει δική του ιστορία. Είναι ένα ιδεολόγημα που δικαιολογεί την εξουσία κάποιων που εμφανίζονται σαν οι τοπικοί εκπρόσωποι αυτής της μυθικής χώρας, αυτού του μυθικού «ελληνικού πνεύματος» - που στην ουσία σημαίνει στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια ρουσφέτια, επιχορηγήσεις, προνομακική μεταχείριση...

Έτσι στην θετική πιθανότητα της αυταπάτης, από το 1950 μέχρι το 1970, αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες και έγιναν «αγώνες» με βασικό στόχο την προσάρτηση της Κύπρου στην Ελλάδα, την Ένωση. Υπήρχε η πίστη ότι η ελληνική κοινωνία θα λειτουργούσε σαν ένας χώρος όπου η κυπριακή κοινωνία θα ένοιωθε πιο ελεύθερη. Η δύναμη αυτής της αυταπάτης μπορεί να αναχθεί σε θρησκευτικές ρίζες. Γιατί, στην πραγματικότητα, η Ελλάδα των δεκαετιών του 50 και του 60 ήταν μια καταπιεσμένη κοινωνία (με στρατόπεδα συγκέντρωσης, με εκτελέσεις πολιτικών αντίπαλων, με εκλογικές νοθείες και πραξικοπήματα) στην οποία είχαν επιβάλει ένα αυταρχικό καθεστώς οι ίδιες δυνάμεις που καταπίεζαν και του κυπρίου (οι Βρετανοί) – ή που μηχανεύονταν μετά το 60 τη

διχοτόμηση της Κύπρου (οι αμερικανοί). Εκείνη η κοινωνία σίγουρα δεν μπορούσε να ήταν μια προοπτική απελευθέρωσης. Και όμως όσοι τολμούσαν να το υποδείξουν ερρίπτοντο στο «πυρ το εξώτερον» του αντεθνικού φρονήματος, από τον άμβωνα ή μέσα από τις πολιτικές ανακοινώσεις. Παρά την Μακρόνησο, παρά την Γυάρο, η Ελλάδα παρουσιαζόταν σαν ένας μυθικός χώρος, όπου με ένα τρόπο μαγικό, η Κύπρος θα απελευθερωνόταν. Δεν είναι λοιπόν εκκληκτικό ότι μπροστά στο μέγεθος του παραλογισμού (της επίσημης, θεοκρατικά και πολιτικά, θέσης), μεγάλο μέρος αν όχι η πλειοψηφία των ε/κ την δεκαετία του 60 ταυτίστηκε με την ανεξαρτησία και ως επέμενε ο δημόσιος λόγος να μονοπωλείται από ένα εκτός τόπου και χρόνου ενωτισμό.

Η αντίφαση ανάμεσα στην φαντασίωση και την πραγματικότητα απεχτήσε επικίνδυνες διαστάσεις, όταν η εικόνα της μυθικής Ελλάδας άρχισε να παραβλέπει τις πραγματικές δυνατότητες του βαλκανικού κράτους. Έτσι η πίστη ότι η Ελλάδα θα «βοηθούσε» την Κύπρο στρατιωτικά/δυναμικά σε περίπτωση προβλημάτων με την Τουρκία είναι ίσως η μόνη δικαιολογία για την απίστευτη βλακεία μέσα από την οποία η ακροδεξιά όχι μόνο έγινε όργανο της χούντας αλλά και άνοιξε την πόρτα στην εισβολή της 20^{ης} Ιουλίου. Τότε, για όσους θυμούνται, η χούντα (η οποία για πολλούς από τους νυν αγωνιούντες εθνικόφρονες ήταν τότε η «εθνική κυβέρνηση» - η κυβέρνηση του «εθνικού κέντρου») έπαιζε διπλό παιχνίδι – στο εσωτερικό της Κύπρου χρηματοδοτούσε, εξόπλιζε και καθοδηγούσε την υπονόμευση της Κυπριακής Δημοκρατίας με άξονα τον εθνικιστικό μαξιμαλισμό, ενώ στο εξωτερικό ακολουθούσε τις οδηγίες της Δύσης για εξομάλυνση των σχέσεων με την Τουρκία με βάση την διχοτόμηση της Κύπρου. Και όμως, αυτοί οι οποίοι έγιναν όργανα της χούντας επέμεναν να μην βλέπουν αυτήν την αντίφαση και μέχρι την τελευταία στιγμή πίστευαν ότι η Ελλάδα θα «παρέμβαινε στρατιωτικά». Ακόμα περιμένουν... Η Ελλάδα ήταν μια εξαρτώμενη χώρα αλλά όσοι ζούσαν με τις αυταπάτες για την στρατιωτική δύναμη του ελληνικού κράτους δεν μπορούσαν να καταλάβουν ότι η δράση της ΕΟΚΑ Β και το πραξικόπημα άνοιγαν ουσιαστικά την πόρτα στην τούρκικη επέμβαση και την κατάληψη της βόρειας Κύπρου..

Μετά το 74 η εικόνα της μυθικής Ελλάδας απομακρύνθηκε κάπως για ένα διάστημα, αλλά επανήλθε τη δεκαετία που μας πέρασε, με διάφορα σενάρια – από τις ανοησίες για

το δόγμα, μέχρι τους ψευτοπαλληκαρισμούς για τους πυραύλους. Το τραγικό είναι ότι μια μερίδα της κοινωνίας δεν φαίνεται να έχει μάθει. Έτσι όπως η χούντα έπαιζε το παιχνίδι του εθνικού μαζικισμού στο εσωτερικό και της αποδοχής των δυτικών απαιτήσεων στο εξωτερικό, με παρόμοιο τρόπο, σε άλλο πλαίσιο βέβαια, η κυβέρνηση Κληρίδη άφησε να αναπτυχθεί αυτός ο διχασμός ανάμεσα στις φαντασιώσεις και την πραγματικότητα στην πρώτη της θητεία - και ουσιαστικά τον χρησιμοποίησε για την επανεκλογή της το 98. Και το συνοδευτικό αυτής της αντίφασης για την κυπριακή δεξιά, είναι ο φασιστικός παροξυσμός στο εσωτερικό της κοινωνίας ενάντια στους αντιφρονούντες. Η καινοτομία της δεκαετίας του 90 ήταν ακριβώς το γεγονός, ότι τώρα η προσπάθεια φίμωσης άρχισε να απλώνεται και εκτός Κύπρου, στην Ελλάδα.

Αυτή η αλλαγή έχει να κάνει και με τις αντιδράσεις ανάμεσα στους ίδιους τους Έλληνες, όταν οι κύπριοι εθνικόφρονες τους μετατρέπουν σε καταναλωτικό είδος. Η κυπριακή εθνικοφροσύνη (και όσοι χρησιμοποιούν τους συναισθηματικό-ρητορικούς της κώδικες) χρειάζεται, το λιγότερο, ένα πράγμα από την Ελλάδα, για να μπορεί να πουλά τηνπραμάτεια της στην Κύπρο: την ρητορική στήριξη αφού στην ουσία η Ελλάδα είναι ένας ιδεολογικός μηχανισμός για να νομιμοποιείται η κυπριακή τοπική εξουσία. Έτσι αν λ.χ. ο Α. Παπανδρέου δεν μπορεί να στείλει μεραρχία, η ντόπια εθνικοφροσύνη μπορεί να περάσει άνετα με την λέξη «δόγμα» (την οποία ευφάνταστα εφαρμόζει όπου «δει και όπου φτάσει» αγνοώντας το νόημα) φτάνει να επιβεβαιώνεται με μερικές πτήσεις αεροπλάνων και πολλές δηλώσεις. Από τα μέσα της δεκαετίας του 90 ωστόσο ούτε αυτή η ρητορική δεν φαίνεται να προσφέρεται. Πράγματι, στα πλαίσια των δικών της αναγκών σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η ελληνική ελίτ ωρίμασε και έκαμε στροφή εγκαταλείποντας τις ρητορικές κορώνες για τα εθνικά «δόγματα» και τις θεαματικές αντιπαραθέσεις με άξονα τον εθνικισμό. Προφανώς, η ελληνική και η τούρκικη κοινωνία χρειάζονται η μια την άλλη, ενώ η επαναπροσέγγιση τους επιβάλλεται επίσης από τους κοινούς στρατιωτικό-πολιτικούς σχηματισμούς στους οποίους ανήκουν. Ξέχασαν άραγε οι εθνικόφρονες ότι το ζείμπέκικο είναι και στο όνομα και στην καταγωγή χορός που ανάγεται στην οθωμανική περίοδο; Γιατί δηλαδή ήταν κακό που χόρευε ο Παπανδρέου; Αλλά η ιστορική αμνησία και η επιλεκτική μνήμη είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της εθνικιστικής ρητορικής – έτσι το ρεμπέτικο έχει γίνει τις τελευταίες δεκαετίες συστατικό

στοιχείο της νεοελληνικής κουλτούρας για τους νέο-εθνικιστές, που ξεχνούν όμως ότι οι πρόγονοι τους στα μέσα του αιώνα το αφορίζαν σαν «τούρκικο» - και ξεχνώντας βέβαια τις ρίζες αυτής της μουσικής στην οθωμανική περίοδο. Αλλά δεν μπορεί να περιμένει κάποιος πραγματική γνώση από την εθνικιστική ρητορική: μέχρι πριν λίγα χρόνια ισχυρίζονταν με κάθε σοβαρότητα ότι κινδύνευε το ελληνικό κράτος από τους Σλαβομακεδόνες ενώ σήμερα το θέμα ξεχάστηκε και ας μην έχουν περάσει ούτε 10 χρόνια από τα υστερικά συλλαλητήρια της μακεδονοπληξίας.

Πόσο κακό είναι πραγματικά να αδελφοποιούνται δήμοι της Ελλάδας και της Τουρκίας; Αν όλοι οι τούρκοι είναι κακοί, και αν η λογική της εθνικοφροσύνης είναι ότι κάθε επαφή με τους τούρκους πρέπει να τους θεωρεί όλους (και τα 66 εκατομμύρια) υπεύθυνους για το ότι έγινε και γίνεται στην Κύπρο, τότε κινούμαστε σε ένα επίπεδο που αγγίζει τον ρατσισμό («όλοι οι τούρκοι είναι εχθροί μας»). Αξίζει να αναρωτηθούμε αν όσοι κάνουν αυτήν την σαρωτική ισοπέδωση (όλοι οι τούρκοι είναι υπεύθυνοι για ότι συμβαίνει στην Κύπρο) θα αποδέχονταν και το ανάποδο: όλοι οι ε/κ είναι υπεύθυνοι για τις σφαγές της Τόχνης και της Αλόας; Από την άλλη η επίθεση στους έλληνες που προχωρούν στην διαμόρφωση φιλικότερων σχέσεων με την Τουρκία φαίνεται να χτυπά στο κέντρο της φαντασίωσης για την Ελλάδα. Η μυθική Ελλάδα αποδεικνύεται, για μια ακόμα φορά, όχι υπαρκτή. Αντίθετα μια Ελλάδα πραγματική με ανάγκες και προβλήματα προχωρεί σε ορθολογικές κινήσεις που η κυπριακή εθνικοφροσύνη δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει/καταναλώσει. Αν το υπονοούμενο είναι ότι φταίει η Ελλάδα για το 74, και άρα η Ελλάδα δεν πρέπει να έχει σχέσεις με την Τουρκία μέχρι να λυθεί το κυπριακό, τότε βεβαίως ο ρατσισμός έχει αρχίσει να στρέφεται και προς την μεριά των ελλήνων. Όμως δεν ήταν όλοι οι έλληνες υπεύθυνοι για την χούντα και σαφώς δεν ήταν όλοι ο κύπριοι θύματα – υπήρξαν και οι θύτες.

Είναι αναγκαίο να αντισταθούμε στον εθνικισμό, ακριβώς γιατί η ουσία της λύσης του κυπριακού βρίσκεται στην άρθρωση ενός αντιεθνικιστικού λόγου και στην διαμόρφωση μιας αντίστοιχης πρακτικής η οποία θα επανένωσε την κοινωνία και θα αντισταθεί στις ξένες επεμβάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο η απομυθοποίηση των μητέρων πατρίδων των εθνικιστών είναι ένα αναγκαίο βήμα για την απελευθέρωση της κοινωνίας από την

εξάρτηση αλλά και για την εσωτερική ωρίμανση της κοινωνίας και των πολιτών, απέναντι στις εθνικιστικές εκστρατείες λογοκρισίας. Και βεβαίως αυτή η απομυθοποίηση γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στην φαντασίωση και την πραγματικότητα, δείχνοντας μας σε ποιον κόσμο ζούμε και ποιοι ζουν εκμεταλλευόμενοι το κυπριακό και το συλλογικό μας δράμα, σαν επάγγελμα.

ΝΕΟΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Αυγουστος 2001